

שם התלמיד/ה

סיכום חומר הלימודים לבגרות בהיסטוריה
קיץ תש"פ

חורבן גבולה, נאצ'ים ואלאה

המורה: מיטל שפיטלר-מור

פרק ראשון: תולדות

האידיאולוגיה הנאצית:

1. תורת הגזע:

בבסיס האידיאולוגיה הנאצית עומדת תורת הגזע.

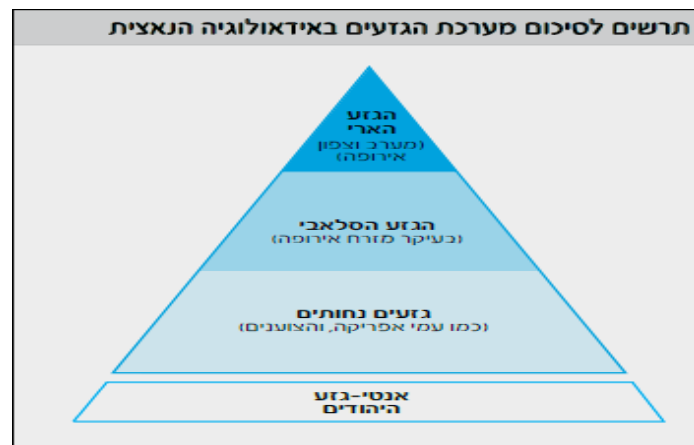
לפי תורת הגזע הנאצית, העולם נחלק לגזעים אנושיים שההבדל ביניהם מולד, ביולוגי, ובלתי ניתן לשינוי (לדוגמה: מי שהוא ארי, לא יכול להפוך להיות אינדיאני ולהיפך). לפי תורת הגזע, יש גזעים שחשובים יותר לעולם ויש כאלה שהם נחותים ואפילו מזיקים לעולם.

- הגזע הארי נחשב גזע יוצר תרבות. מבחינה חיצונית-בלונדיני, גבוה, עיניים כחולות.
- הגזע היהודי נחשב הורס תרבות-מבחינה חיצונית – שיער שחור, אף עקום ועוד.
- כל יתר הגזעים נמצאים באמצע- בין הארים ליהודים. כמו למשל הגזע הסלאבי (רוסים, פולנים), שהתפקיד שלו בעולם הוא לשרת את הגזע הארי.

אחת הטענות של היטלר היתה, שגרמניה הפסידה במלחמת העולם הראשונה בגלל שהארים התערבבו עם גזעים נחותים יותר ולא שמרו על טוהר הגזע.

הנאצים רצו להקים אימפריה שתשלוט בעולם, רצו לשמור על טוהר הגזע, לסלק את היהודים, ולשעבד (להפוך לעבדים) את שאר האנושות.

האידיאולוגיה הנאצית קבעה איך צריך האדם להיראות ולחיות- הארים צריכים להיות חזקים וקשוחים, ולהקים משפחה בריאה וחסונה. לאישה 3 תפקידים מרכזיים: ללכת לכנסייה, לעבוד במטבח, וללדת ילדים טהורי גזע ולחנך אותם לפי האידיאולוגיה הנאצית.

2. עקרון הלאום - לאומיות אתנית:

תזכורת: לאומיות אתנית זהו למעשה הקשר בין האנשים השייכים לאותו עם, שיש להם היסטוריה משותפת, דת משותפת, שפה, מנהגים וכו'. הלאומיות האתנית, השייכות לעם הגרמני, עמדה בבסיס האידיאולוגיה הנאצית. המדינה היא מעל הכל.

3. מרחב המחיה:

עם הלאום הגרמני לכבוש שטחים רבים באירופה, עד שגרמניה תחזור להיות מעצמה (מדינה גדולה וחזקה) כפי שהיתה בעבר, במטרה ליישב בשטחים אלו את האוכלוסיה הגרמנית שגדלה.

4. עקרון המנהיג:

היטלר קבע שמנהיג אחד בלבד צריך להוביל את המדינה ולקבוע את מדיניותה בכל התחומים, שולט בכל הרשויות. חייבים לציית למנהיג. בעיני רבים מאזרחי גרמניה היטלר נחשב כמעט א-לוהים. יום ההולדת שלו נקבע כיום חג בגרמניה. הגרמנים סגדו לו, וילדים בגרמניה הפנו אליו את תפילותיהם.

“עם אחד, מדינה אחת, מנהיג אחד” - העם הגרמני צריך להיות מאוחד במדינתו תחת שלטונו של היטלר

מיון קאמפ:

ספר שכתב היטלר בזמן שישב בכלא (1924). בספר הוא פירט את השקפת עולמו לגבי עתידה הפוליטי של גרמניה, ותוכנית מעשית- איך לממש את השקפת עולמו.

דרכי עליית הנאצים לשלטון והתבססותם בו:

1. **30.1.1933: היטלר ממונה לקאנצלר** (ראש ממשלה) של גרמניה ע"י הנשיא
2. **31.1.1933: היטלר מכריז על בחירות חדשות לרייכסטאג** (פרלמנט- רשות מחוקקת), ותוך כדי פועל נגד מתנגדיו.
3. **3.1933: המפלגה הנאצית זוכה בבחירות 44% מהקולות.**
4. **23.3.1933: הפרלמט הגרמני מחוקק את חוק ההסמכה:** חוק שמאפשר לממשלה לחוקק חוקים בלי אישור הפרלמנט.
5. **מפלגה אחת :**
  - 5.1. **מאי 1933:** היטלר מחוקק את **החוק להגנת אחדות המפלגה והרייך**: נאסרת כל פעילות של מפלגה אחרת מלבד המפלגה הנאצית.
  - 5.2. **נובמבר 1933:** היטלר מקיים בחירות חדשות לרייכסטאג שבהן השתתפה רק המפלגה הנאצית 95% הצביעו בבחירות אלו, והנאצים זכו בכל המושבים. מיום זה היטלר יכל לעשות מה שהוא רוצה כי לרייכסטאג לא היו יותר סמכויות.
6. **אוגוסט 1934:** נשיא גרמניה נפטר, **והיטלר לוקח לעצמו גם את תפקיד הנשיא**, מה שהפך אותו גם למפקד הצבא והמשטרה בגרמניה.
7. **חיזוק עיקרון המנהיג** (ראו פירוט למעלה)
8. **שימוש בטרור**: היטלר משתמש ב**"א"א¹**, וב**"ס"א²** על מנת להשליט טרור ברחבי גרמניה:
  - 8.1. **מרץ 1933: הקמת מחנה הריכוז הראשון – דכאו**, במטרה לחנך מחדש אסירים. יועד למתנגדי המשטר, ובהמשך נאסרו בו גם אנשי דת, מנהיגי איגודים מקצועיים, נוודים הומוסקסואלים, אלכוהוליסטים ועוד. בהמשך גם אסירים יהודים.
  - 8.2. **30.6.1934: ליל הסכינים הארוכות:** מתקפה מתוכננת של ה-ס"א על ה-ס"א בטענה כי הם מבקשים למרוד בהיטלר. חיסול ה-ס"א הבהיר היטב שכל התנגדות הכי קטנה תחוסל באכזריות רבה.
  - 8.3. **הקמת הגסטפו:** המשטרה החשאית הגרמנית, שעודד הלשנות בין חברים, שכנים ובני משפחה
9. **שימוש בחינוך ובעמולה**:
  - 9.1. **חינוך הילדים עפ"י האידיאולוגיה הנאצית:** תורת הגזע, ציות להיטלר, מלחמה והגנה על גרמניה וכו'. נוצר מצב שילדים הלשינו אפילו על ההורים שלהם.
  - 9.2. **היטלר יוגנד:** תנועת נוער נאצית
  - 9.3. **חוק הפקידות:** אפריל 1933: גירוש היהודים מהאוניברסיטאות. לאחר מכן החל תהליך נאציפיקציה של האוניברסיטאות בגרמניה. בעלי תפקידים נאצים בלבד, חומר לימוד שתואם את האידיאולוגיה הנאצית.
  - 9.4. **הקמת לשכת הרייך לתרבות:** כל היוצרים (ספרות, תיאטרון קולנוע וכו'), היו צריכים להישבע אמונים להיטלר ולמפלגה הנאצית. מי שסרב, נכלא במחנה ריכוז.
  - 9.5. **הקמת משרד תעמולה (בראשות יוזף גבלס):** שימוש בתקשורת המונים על מנת להפיץ את האידיאולוגיה הנאצית (עיתונים, רדיו, קולנוע). ברדיו שמעו רק את הקול של היטלר.

¹ ס"א - קבוצה צבאית שהיטלר הקים שמטרתה לפעול נגד מתנגדיו
² ס"א - יחידת עילית בתוך ס"א, שמטרתה להגן על היטלר ובכירים במפלגה הנאצית

10. מדיניות כלכלית:

10.1 **תכנית ארבע השנים:** הממשלה מרכזת את כל הסמכויות בידיה, יוצרת מקומות עבודה, שיפור תשתיות (כבישים, מסילות רכבת). בוטלה זכות השביתה. כל העובדים בגרמניה היו צריכים להשתייך לארגון עובדים שנקרא חזית העבודה הגרמנית.
10.2 **תכנית 4 שנים נוספת:** הכנת המשק והצבא הגרמני למלחמה. הפיכת הכלכלה הגרמנית לעצמאית ובלתי תלויה בייבוא.

11. שליטה בצבא ובמשטרה:

11.1 הפיכת כוחות המשטרה לכח המשרת את הנאצים
11.2 הפיכת הצבא לנאמן לנאצים: כל החיילים היו צריכים להישבע אמונים להיטלר. היטלר החזיר את גיוס החובה.

פרק ע"ג: ייחודה של האנטישמיות הנאצית ע"פ יהודים וע"פ היהודים

טבלת סיכום להשוואה בין האנטישמיות הנאצית לשנאת ישראל המסורתית

והאנטישמיות המודרנית:

האנטישמיות הנאצית	האנטישמיות המודרנית	ישראל שנאת המסורתית	
היהודים הם מיעוט זר ושונה במנהגיו			גורמים לשנאה
חולשת העם היהודי- מאפשרת לפגוע בו			
גזע שונה- אויב מסוכן לכל הגזעים האחרים. האשמת היהודים בכל בעיות המדינה (כמו למשל ההפסד במלחמת העולם הראשונה, בעיות כלכליות וחברתיות וכו')	השפעת גילויים מדעיים כביכול (כתורת הגזע), התפשטות אידיאולוגיות סוציאליסטיות, קנאה בהצלחת יהודים ובהשתלבותם המוצלחת בחברה, צמיחת מדינות הלאום באירופה	שנאה על רקע דתי ושנאה על רקע כלכלי (בעיקר של יהודים רבים שעסקו בהלוואה בריבית)	
אין כל אפשרות ליהודי להמיר את מצבו	המרת דת יכולה להועיל, אך לא תשנה בצורה מהותית את המצב	היהודי יכול להמיר את דתו	האם יש ליהודי דרך למתן את השנאה נגדו?
בידוד היהודי וסילוקו מכל עמדה של השפעה (באמצעות תעמולה, חקיקת חוקים, פגיעה כלכלית, עידוד הגירה מגרמניה ולבסוף רצח יהודים)	התנכלות ליהודים (מניעת שילובם של יהודים במשרות ממשלתיות, הגבלות על רישום יהודים, והשכלה גבוהה וכו'), ספרות אנטישמית, מאמרים וקריקטורות אנטישמיות בעיתונות, מפלגות אנטישמיות	פוגרומים, עלילות דם, סימון יהודים באמצעות טלאי או לבוש שונה, הגבלת אזורי המגורים של יהודים	ביטויי השנאה
השמדת יהודים	סילוקם מהסביבה הלאומית (במקרים מסויימים גם המרת דת), ביטול האמנציפציה.	המרת דתם של היהודים, סילוקם כגורמים מתחרים מבחינה כלכלית	מטרות הפגיעה ביהודים

הצגת היהדות כניגוד וכאויב לאריות ולאנושות בכלל

דמות היהודי מול דמות הנאצי בתעמולה הנאצית :

נאצי	יהודי	
בהיר שיער ועור תווי פנים עדינים ומעוצבים יפה מראה אסתטי והרמוני	אף גדול, רגלים עקומות, כרס גדולה ושרירים רפויים. דמות מעוותת חסרת פרופורציה ודוחה	תכונות חיצוניות (פיזיות)
יוצר, חיובי, ראוי לשלוט בעולם ולהובילו	טפיל, שלילי, מחריב תרבות עולמית	תכונות פנימיות
החזק שולט, גם על חשבון החלש, ללא כל רחמים ³	רחמים ודאגה לזולת = רעיון מזיק דאגה לחלש = מתוך אינטרס	מוסר

שימו : על אף שהנאצים התנגדו ליהדות, הם לא רדפו את הדת היהודית. מטרתם היתה לפגוע בכל יהודי באשר הוא ללא קשר לדתו או למידת שמירת המצוות.

³ 1933: נחקק חוק למניעת צאצאים פגומים מבחינה תורשתית- שהתיר לעקר כל אדם החולה במחלה נפשית או פיזית. כך עוקרו סה"כ כ-400,000 איש- הסובלים מפיגור, מחלות נפש, אלכוהוליסטים, עיוורים, חרשים, צאצאים לנשים גרמניות שנישאו לגברים אפריקנים ועוד. 1939: עם פרוץ המלחמה, החול מבצע **אותנסיה-** חיסול גרמנים בעלי פגמים פיזיים או נפשיים- במבצע זה נרצחו כ-200,000 גרמנים (גברים נשים וילדים)

פרק שלישי: המדיניות של גרמניה הנאצית נגד היהודים

1. באילו דרכים יושמה האידיאולוגיה הנאצית האנטי יהודית בשנים 1933-

1938?

מיד עם עליית הנאצים לשלטון בינואר 1933, הם נקטו במספר פעולות נגד יהודי גרמניה, באמצעות תעמולה חקיקה וטרור. היהודים נפגעו בכל תחומי החיים.

השיטה:

• השימוש בתעמולה:

כדי שגרמנים רבים ככל האפשר יאמינו בכך שהיהודים הם גזע מזיק והרסני ושצריך לסלק את היהודים מגרמניה, הגרמנים השתמשו בתעמולה. רדיו, קולנוע, כרזות ברחוב, עיתונים, תערוכות אומנות- וכך הגרמנים נתקלו כל היום במסרים אנטישמיים כמעט בכל מקום. היהודים הוצגו כיצורים לא אנושיים, שאשמים בכל הדברים הרעים בעולם. היטלר הקים משרד לענייני תעמולה שבראשו עמד **יוזף גבלס**. הוא דאג שלא יהיה סרט/ עיתון / ספר/ יצירה שלא יעברו את אישורו ודאג שבכל יהיו מסרים אנטישמיים. באמצעות התעמולה הצליחו לשלוט במוחות ובתפיסת המציאות של אזרחי גרמניה.

• חינוך הילדים

כל תכניות הלימודים נבנו מחדש ברוח האידיאולוגיה הנאצית האנטישמית. מורים לימדו את האידיאולוגיה בבית הספר. המציאו משחקים וכתבו ספרים אנטישמיים. היתה תנועת נוער נאצית אנטישמית יחידה שרק אליה יכלו בני הנוער להצטרף.

פגיעה בתחומי החיים השונים:

א. בתחום הכלכלי:

- **יום החרם** - 1.4.1933: המשטר הנאצי מכריז על חרם כלכלי על היהודים. אסור היה להיכנס לבתי עסק יהודים. אנשי הס"א החמושים עמדו בפתחי חנויות של היהודים ומנעו מאנשים להיכנס. ריססו כתובות נאציות על חלונות הראווה, הרסו חנויות ושדדו אותן. החרם נמשך יום אחד. **משמעות:** זו פעם ראשונה שבגרמניה

⁴ ניתן לצפות בסרטון ביוטיוב: המדיניות הנאצית כלפי יהודי גרמניה (1933-1939)

פעלו בצורה ארצית וממוסדת נגד היהודים. החברה הגרמנית שיתפה פעולה, ורבים אפילו המשיכו אח"כ בחרם גם בלי שאמרו להם.

- **אריזציה** – הנאצים לקחו את הרכוש היהודי והעבירו אותו לארים, לפעמים לא נתנו ליהודים כל תמורה ולפעמים נתנו להם סכום מגוחך. כמעט כל הרכוש של יהודי גרמניה נשדד מהם בתקופה זו.
- **חוק החזרת הפקידות המקצועית על כנה (נקרא גם: חוק הפקידות): 7.4.1933:** סילוק יהודים ממשרות ציבוריות (למשל: מורים, שופטים, רופאים, עורכי דין). **משמעות:** חוק אנטישמי ראשון שנחקק.

ב. בתחום התרבותי:

- **שריפת ספרים שחיברו יהודים:** 10.5.1933: בכיכר האופרה בברלין. נשרפו 20,000 ספרים שכתבו יהודים, או שביטאו רעיונות יהודים.
- **הרחקה של יהודים מבתי ספר ואוניברסיטאות:** בהתחלה הגבילו את מספר היהודים שילמדו בבתי הספר/ אוניברסיטה. עד-1938 כבר הוציאו את כל הילדים היהודים מבתי הספר והאוניברסיטאות.
- **הימנעות מצפייה, האזנה וקריאה של יצירות שחיברו יהודים:** הנאצים אסרו על כך וקבעו שזה בלתי ראוי.

ג. בתחום החברתי:

- **הרחקת יהודים ממקומות ציבוריים:** אסור היה ליהודים להיכנס לתיאטרון, בתי קפה, גנים ציבוריים, בריכות ציבוריות, בתי מלון. היו להם ספסלים נפרדים ברחוב, וקרונות רכבת נפרדים.
- **חוקי נירנברג (1935):** קבעו ש (1) יהודי לא יכול להיות אזרח גרמניה. (2) אין ליהודים זכויות (3) אסור לארי להתחתן עם יהודי (4) ניסחו מיהו יהודי (5) ניסחו מיהו **מישלינג** (בן תערובת- בן לארי ויהודיה לדוגמה). **שימו** ❤️ : גם מי שלא נחשב יהודי עפ"י ההלכה הידוית, יכל להחשב לפי חוקי נירנברג כיהודי או מישלינג.
- **חוק איסור שחיטה** – חוק שקבע שאסור לשחוט שחיטה יהודית כשרה
- **תרומה מרצון של החברה הגרמנית:** רוב החברה הגרמנית לא התנגדה לפעולות נגד היהודים מכל מיני סיבות. היו כאלה שבאמת האמינו בכך צריך לנהוג כלפי

היהודים. היו כאלה שפשוט פחדו מהשלטונות הנאצים, ושיתפו פעולה בלית ברירה (למשל: מי שקנה בחנות של יהודים, יכלו לצלם אותו לעיתון ולהשפיל אותו, או לנקוט כלפיו באלימות). הגרמנים הארים החלו להתנכל ליהודים, גם אם לא היה חוק שחייב אותם לעשות זאת.

מטרת פעולות אלו:

לבודד את היהודים, להקטין את ההשפעה שלהם על גרמניה, להשפיל אותם, לנשל אותם מרכושם ולגרום להם להגר מגרמניה וליצור גרמניה נקייה מיהודים.

ההידרדרות במעמד היהודים בגרמניה וההחמרה ביחס אליהם נעשו בהדרגה ובצורה מחושבת. זה לא קרה ביום אחד ובבת אחת.

אירוע שחשוב להכיר: אולימפיאדת ברלין 1936:

האולימפיאדה נקבעה בברלין עוד לפני שהיטלר עלה לשלטון. כדי שהיא תתקיים שם, הוא התחייב שלא תהיה אפליה על רקע גזעי. אפילו הזמינו ספורטאים ממוצא יהודי. רוב המדינות השתתפו באולימפיאדה ולא החרימו אותה. לקראת האירוע, הסירו הנאצים שלטית שאסרו על כניסת יהודים למקומות ציבוריים ואז כתבים מהעולם שהיו שם, דיווחו שהמצב של היהודים בגרמניה בעצם לא כזה נורא, והיחס אליהם סביר. גרמניה זכתה ברוב המדליות בתחרות, וההישגים האלה הוצגו כהוכחה לכך שהגזע הארי הוא הגזע העליון והחזק.

2. שנת המפנה וההסלמה: 1938

גרמניה הופכת להיות תוקפנית כלפי חוץ:

- פולשת לאוסטריה וצ'כוסלובקיה, והעולם לא מתנגד.
- מגבירה הכנות למלחמה

בשנה זו מצב היהודים מחמיר בכל התחומים:

מבחינה חברתית: הבידוד החמיר - (1) סימון מיוחד בתעודות זהות ודרכונים (2) חיוב להוסיף שם פרטי המזהה אותם כיהודים כמו "ישראל" או "שרה".

מבחינה כלכלית : הנישול התגבר על ידי חוק האריזציה. אסור היה ליהודים שיהיה להם עסק עצמאי. שללו לרופאים את הרישיון המקצועי, חסמו להם את חשבונות הבנק. תקפו אותם ברחוב וסחטו מהם כסף תכשיטים מכוניות ועוד. מי שברח מגרמניה, היה צריך להשאיר את הרכוש בגרמניה.

מבחינה פיזית :

- **גירוש זבונשיין** : אוקטובר 1938 : גורשו 18,000 יהודים בעלי אזרחות פולנית אל מעבר לגבול הפולני. בגלל שהפולנים לא רצו שהם יכנסו לפולין, הם בסוף רוכזו בעיירה פולנית על גבול גרמניה שנקרת זבונשיין. **למה זו נקודת מפנה?** זו פעם ראשונה שיהודים מגורשים באופן מאורגן מגרמניה.
- **ליל הבדולח** : הלילה שבין 9-10 לנובמבר 1938 : נחרבו כמעט כל בתי הכנסת בגרמניה, ובתי עסק ומגורים של יהודים נהרסו. הלילה כונה כך על שם הזכוכיות המנופצות שכיסו את הרחובות. בלילה הזה נרצחו יותר מ-90 יהודים, ו-30,000 יהודים נאסרו ונשלחו למחנות ריכוז. אחרי האירוע הזה היהודים היו צריכים לתקן את כל ההרס מכספם והוטל עליהם קנס מטעם הממשלה. אחרי ליל הבדולח שללו רשיונות נהיגה של יהודים, סגרו את כל העיתונים היהודים, וגם את בתי המדרש. **למה זו נקודת מפנה?** לראשונה הופעלה אלימות פיזית בקנה מידה ארצי ויהודים נרצחו ברחובות. יהודים נאסרו ללא כל צידוק משפטי. בעולם נישמעו גינויים חריפים נגד הפרעות אך לא עשו שום דבר. הציבור הגרמני שתק או שיתף פעולה.

פרק רביעי: מלחמת העולם השנייה 1939-1945

נתונים כללים:

❖ **מספר ההרוגים:** מעל 60 מיליון בני אדם (בממוצע 27,000 ביום במשך שש שנים).

❖ **אלמנות ויתומים:** כ-200 מיליון!

❖ **צדדים למלחמה:**

מדינות הציר: יפן, גרמניה, איטליה

בעלות הברית: צרפת, אנגליה ומאוחר יותר - ארה"ב ובריה"מ

על א': 1941 - 1939 (הפלישה לפולין, לזכרון ולמחנה אירופה)

תקציר: בשלב זה מצליח הצד התוקף (מדינות הציר) לנצל את הכנותיו המוקדמות ואת יסוד ההפתעה (היטלר התחיל להתכונן למלחמה כבר ב-1935). גרמניה השתלטה על רוב אירופה המערבית ואילצה את אנגליה לסגת מיבשת אירופה ולהיערך לקרב על חייה.

23.8.1939 חתימת **הסכם ריבנטרופ-מולוטוב** במוסקבה: חוזה עליו חתמו שרי החוץ של גרמניה וברה"מ ריבנטרופ ומולוטוב. ההסכם היה לאי-לוחמה בין ברה"מ לגרמניה ל-10 שנים, ובכך אפשר לגרמניה את הפלישה לפולין שבוע לאחר מכן בלא חשש מפני התקפה של ברה"מ. נספח סודי שלו חילק את פולין בין שתי המדינות.

25.8.1939 חתימת חוזה להגנה הדדית בין פולין-בריטניה וצרפת.

1.9.1939 פלישת צבא גרמניה לפולין. ראשית המלחמה. שיטת הלחימה כונתה "בליץ קריג" ובעברית: "מלחמת בזק": טקטיקת הלחימה של גרמניה בכיבוש-שימוש נרחב בשריון על מנת להמס את האויב, להרוס את כוחו העיקרי, לתפוס נקודות אסטרטגיות ולשבור את רצונו ויכולתו להילחם. זו השיטה שבה נכבשה פולין בתוך חודש (וגם מדינות נוספות בהמשך). שילוב כוחות אוויר ויבשה.

⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=l6dZ1pjt19E> סרטון ביוטיוב שמסביר ב-13 דקות על כל המהלכים של מלחמת העולם השנייה: "קיצור תולדות מלחמת העולם השנייה בכמה דקות"

3.9.1939: **בריטניה וצרפת מכריזות מלחמה על גרמניה**, אבל מהססות ולא כלום, מה שעולה להן ביוקר לאחר מכן.

17.9.1939: ברית המועצות פולשת לפולין ממזרח

אפריל-מאי 1940: גרמניה פולשת וכובשת את דנמרק בלגיה הולנד ונורבגיה

14.6.1940: גרמניה כובשת את פריז (בירת צרפת).

22.6.1940: הסכם **שביתת נשק בין גרמניה לצרפת**. חלוקת צרפת לשטח כיבוש גרמני ו'**למשטר וישי'**: כלומר: גרמניה שולטת בצפון ובמערב צרפת, ובחלק הדרומי של צרפת הוקמה מדינה שבירתה החדשה היא העיר וישי. ממשלת וישי הצרפתית שיתפה פעולה עם גרמניה באופן מלא עד סוף המלחמה. **משמעות שלב זה**: העולם היה המוס מהמהירות שצרפת החזקה נכבשה ע"י הגרמנים. העולם התחיל לחשוש שאולי באמת הנאצים יצליחו לכבוש את כל העולם...

הקרב על בריטניה יוני 1940 - יוני 1941 אחרי שגרמניה כובשת את צרפת, היעד הבא שלה היה בריטניה. בגלל שבריטניה היא אי, גרמניה לא יכלה לפלוש לשם רגלית, ולכן שיטת הלחימה היתה במתקפה אווירית (גרמניה הפציצה את לונדון לילה לילה ונהרגו שם עשרות אלפי אזרחים). חשוב לדעת שבשלב הראשון שלבריטניה היה ראש ממשלה בשם **צ'מברלין**, בגלל שהוא היה פייסני ובעצם לא עשה הרבה בתחילת המלחמה כדי לעצור את גרמניה, החליפו אותו **בוינסטון צ'רצ'יל**. הוא לא נכנע למרות שבריטניה נשארה לבד במערכה והמשיך להוביל את בריטניה במלחמה (לברה"מ היה הסכם אי התקפה- ריבנטרופ מולוטוב, כל מדינות אירופה היו כבושות בידי גרמניה או נייטרליות). בשורה התחתונה- אנגליה נלחמת מלחמת יחיד ומצליחה למנוע את הניצחון הגרמני.

שלב ב': 1941 - 1942 (הרחבת האלחמה לחזיתות השונות - אלחמה
אירופאית אלחמה עולמית)

תקציר: שלב זה מתחיל עם פלישתה של גרמניה לרוסיה (מבצע ברברוסה). ארה"ב מצטרפת למלחמה אחרי מתקפה יפנית. המלחמה מתפשטת על פני העולם כולו. בשלב זה משתפרים סיכוייה של אנגליה ובעלות בריתה לנצח, בעיקר אחרי כניסת ארה"ב למלחמה, למרות זאת, עדיין נרשמות לזכות גרמניה ובנות בריתה הצלחות גדולות.

22.6.1941: מבצע ברברוסה - פלישת גרמניה לברית המועצות: גרמניה מפרה את הסכם ריבנטרופ מולוטוב ופולשת לבריה"מ. למהלך הזה היו 2 מטרות: (1) להגדיל את שטח המחיה של גרמניה (2) להילחם בקומוניסטים - הקומוניזם נחשב לאידיאולוגיה יהודית. היטלר ניסה לתקוף את ברה"מ באותו האופן שתקף את מדינות אירופה האחרות - בהפתעה ובמהירות, רק שהפעם זה לא ממש עבד כפי שציפה. ברה"מ עצומה בגודלה והצליחה להחזיק מעמד למרות שאיבדה הרבה שטחים ו-4 מיליון חיילים. מרגע שהתחיל מבצע ברברוסה החל רצח המוני של יהודים שהפך מהר מאוד למבצע תעשייתי של ממש באמצעות מחנות השמדה.

7.12.1941: התקפת היפנים על האמריקאים בפרל הארבור באיי הוואי. ארה"ב מצטרפת למלחמה: יפן הצטרפה למדינות הציר ב1940 וכבשה הרבה שטחים. יפן רצתה לנטרל את ארה"ב כדי לשלוט באוקיינוס האטלנטי, ותקפה בהפתעה צי שחנה בנמל פרל הארבור בהוואי. יפן הצליחה לפגוע במאות מטוסים ואוניות.

11.12.1941: בגלל מתקפת פרל הארבור - ארה"ב ובריטניה מכריזות מלחמה על יפן, ובתגובה, גרמניה ואיטליה הכריזו מלחמה על ארה"ב. כך הופכת המלחמה להיות מלחמה כלל עולמית.

הערות לסיכום שלב זה: מדינות הציר היו בשיא כוחן. גרמניה שלטה ברוב אירופה, ויפן על שטחים רבים באסיה. גרמניה חשה שהשאיפה שלה לשלוט על העולם נמצאת בהישג יד. בעלות הברית לא היו במצב כל כך טוב. הן איבדו לאורך הדרך הזדמנויות לעצור את גרמניה בכך שהתעלמו מההפרות של חוזה ורסאי, וגם כשלא הגנו על פולין בתחילת המלחמה. בעלות הברית ניסו כל הזמן להימנע ממלחמה אבל זה לא עזר להן. בסיום שלב זה, בעלות הברית נמצאות בעמדת נחיתות: לארה"ב לקח עוד שנה להתחמש ולהכשיר מספיק חיילים, ברה"מ היתה תחת כיבוש חלקי ואיבדה מלא חיילים וטנקים. בריטניה שכבר היתה בתוך המלחמה עם גרמניה במשך תקופה, כבר היתה מותשת מהלחימה. בעלות הברית בעיקר מגנות על עצמן.

שלב ז': 1942 - 1943 (המסנה במלחמה)

תקציר: שלב זה מתחיל עם המפנה שחל בקרב "אל-עלמיין". לאחר שורה של קרבות מכריעים נוטה כף המאזניים לצד בעלות הברית, עד לניצחון הסופי, עם כניעתן ללא תנאי של איטליה, גרמניה ויפן. לאחר המערכות באל עלמיין, סטלינגרד ומדווי עברו בעלות הברית מהתגוננות להתקפה.

6.1942: קרב מידווי: לאחר הצלחות רבות ליפנים בכיבושים במזרח הרחוק ארה"ב מנצחת בקרב מידווי באוקיינוס השקט.

12.1942: קרב אל-עלמיין: אחד הקרבות המכריעים ביותר במלחמת העולם השנייה, וינסטון צ'רצ'יל כינה אותו "סוף ההתחלה". הקרב התרחש ליד עיירה קטנה בצפון מצרים, על חוף הים, בשם "אל עלמיין". הקרב נמשך 12 ימים מ-23.10.1942 ועד 4.11.1942. בקרב ניצח המצביא הבריטי ברנרד מונטגומרי (שזכה אחרי נצחונו בתואר אבירות) את אחד הגנרלים הגרמניים המפורסמים - ארווין רומל - שכונה "שועל המדבר", ובעצם מנע כניסה של גרמניה למצריים. הדיפת הגרמנים מערבה מסמלת את ראשית נסיגתם. בקרב זה התבטאה עדיפות בעלות הברית בכח אדם, בציוד ובטקטיקות.

4.1943: צפון אפריקה בידי בעלות הברית

2.2.1943: קרב סטלינגרד (עיר בברה"מ): קרב מכריע במלחמת 2, בין ברה"מ למדינות הציר בראשות גרמניה הנאצית. משך הקרב: 2.1943-7.1942. הצבא הגרמני מנסה לכבוש את סטלינגרד אבל לא מצליח. ברה"מ מנצחת. **משמעות:** קרב זה נחשב לנקודת מפנה במלחמה. הקרב היה מאוד קשה וממושך. שני הצדדים איבדו כ-2 מיליון איש - הרוגים, פצועים, נעדרים ושבוים. לאחר הקרב, ברה"מ מתקדמת לעבר פולין, ומגיעה לאושוויץ בינואר 1945.

30.5.1943: והלאה הפצצות של בעלות הברית על ערים בגרמניה.

9.7.1943: בעלות הברית פולשות לאירופה מדרום - מצפון אפריקה לאיטליה.

שלב 3: 1945 - 1944 (מאבק מכריע וסיום האלטרנטיבה)

תקציר: בעלות הברית עוברות ממגננה להתקפה, שמסתיימת בהכרעת המלחמה וכניעה של מדינות הציר.

6.6.1944: הפלישה לנורמנדי (נקרא גם: מבצע אוברלווד). נורמנדי הוא חוף בצפון צרפת אליו פלשו אחרי הכנות של מספר חודשים כוחות בריטיים ואמריקאים, בפקודו של הגנרל אייזנהאואר (אמריקאי), כמיליון חיילים, 180,000 כלי רכב, 10,000 מטוסים שהצניחו חיילים על אדמת צרפת, כדי להתקדם לכיוון ברלין. הקרבות על החוף היו קשים מאוד כי הגרמנים התכוננו מראש לפלישה זו. בסוף הקרב שוחררו צרפת ובלגיה.

25.4.1945: נפגשים במצור על ברלין. בעלות הברית שהגיעו ממערב והצבא האדום שהגיע ממזרח.

2.5.1945: ברלין נכבשת

8.5.1945: כניעת הצבא הגרמני

30.5.1945: התאבדות היטלר בבונקר בברלין

6.8.1945: פצצת האטום על הירושימה וכעבור שלושה ימים על נגסקי: הירושימה ונגסקי הן שתי ערים יפניות שעליהן הטילו מטוסים אמריקאים פצצות אטום באוגוסט 1945 כדי לסיים את המלחמה. אחרי כניעת גרמניה הטילו המעצמות המנצחות אולטימאטום על יפן ובו תנאי כניעה כגון ויתור על שטחים שכבשה, תשלום פיצויים ועוד. משלא ענתה לאולטימאטום הוטלה עליה הפצצה הראשונה שהביאה למותם של מעל 100,000 אנשים ולהפיכת עשרות אלפים לבעלי מומים. כעבור שלושה ימים הוטלה פצצה נוספת. הנשיא האמריקאי טרומן איים בהטלת פצצות נוספות והקיסר הירוהיטו נכנע ללא תנאי ב 2.9.1945.

סיום האלטרנטיבה!

פרק חמישי: גורל היהודים במלחמת העולם השנייה – האלה

(א) גורל היהודים בארצות הכבושות בשנים 1939-1941:

עם הפלישה לפולין ב-1939, הגרמנים קיבלו שליטה על חייהם של 2 מיליון יהודים נוספים. חלק מהיהודים ניסו לברוח, אך הרוב נשארו מסיבות שונות. פרוץ המלחמה החמיר את היחס של הגרמנים ליהודים בפולין ובשאר אזורי אירופה. **שימו** ❤️ : מדובר בתקופה שעד 1941 (מבצע ברברוסה).

סיבות להחמרה ביחס הגרמנים ליהודים:

1. מאז שהתחילה המלחמה, גרמניה לא פחדה יותר מדעת העולם על היחס שלה ליהודים.
2. המלחמה היתה אחד מהאמצעים של הגרמנים ליישם את האידיאולוגיה הנאצית לשחרר את העולם מהסכנה היהודית
3. באווירת המלחמה השתחררו היצרים האלימים של החיילים הנאצים הופנו נגד היהודים שנקרו בדרכם.

❖ התעללות ביהודים והשפלתם:

האלימות כלפי היהודים ברחובות התגברה, והחיילים הגרמנים התעללו והשפילו יהודים בכל מקום אליו הגיעו. האלימות הופנתה במיוחד ליהודים בלבוש מסורתי שדמו ליהודים בכרזות האנטישמיות שהחיילים ראו בגרמניה מאז שהיטלר עלה לשלטון. דוגמאות: זקנים ופיאות נגזזו באכזריות ברחוב, רבנים הוכרחו להשתתף בתהלוכות משפילות ולשאת בידיהם שלטים מבזים, יהודים נרצחו ברחובות

❖ עבדות כפייה

מחנות ריכוז: מיד כשהנאצים עלו לשלטון (1933), הם הקימו מחנות ריכוז כדי לרכז ולדכא שם את מתנגדי המשטר. לאחר ליל הבדולח (1938), הם כלאו שם גם יהודים. במחנות הריכוז הועסקו האסירים בעבודות כפייה.

מחנות עבודה: לאחר כיבוש פולין (1939) הוקמו מאות מחנות עבודה כדי לנצל את כח העבודה הזול של היהודים (נתנו להם רק מנת מזון דלה). יהודים בכל הגילאים נחטפו והועבדו בעבודות פרך (במפעלים גרמניים, סלילת כבישים, פינוי הריסות מהפצצות וכו').

❖ אגרת הבנק הבינלאומי היהודי

אגרת הבנק של הייזריך: 21.9.1939 נשלחות הנחיות מטעם המשרד הראשי לבטחון הרייך (רייך=גרמניה) אל השטחים הכבושים. הוראות האיגרת:

- (1) **ריכוז** יהודי העיירות לתוך הערים הגדולות בפולין.
- (2) הקמת **היוזנרטים**: מועצות זקנים יהודיות שנועדו לסייע להוצאת לפועל של הוראות הגרמנים
- (3) **סימון יהודים**: כל היהודים חוייבו לענוד סרט זרוע עם מגן דוד ולאחר מכן טלאי צהוב.

❖ בינלאומי היהודי בגטאות

בין השנים 1939-1941 הוקמו גטאות בערים רבות ברחבי פולין, שבהם רוכזו יהודי הסביבה. בחרו מקום, פינו את האוכלוסייה המקומית, והכניסו לשם את היהודים. בד"כ היה מדובר ברובע יהודי, או בשכונות עוני מוזנחות. חלק מהגטאות היו סגורים בחומה, ואי אפשר היה לצאת מהם (רק לעבודות כפייה). בחלק מהגטאות היה ניתן לצאת רק במהלך היום ולא בלילה. הגבולות של הגטו נשמרו ע"י המשטרה ויחידות ס"ס מיוחדות.

דוגמאות: גטו לודז', גטו ורשה (היו בו 460,000 יהודים)

תנאי החיים בגטאות: צפיפות איומה, תנאי חיים גרועים, מחלות, קור ורעב.

המטרה: לבודד את היהודים מהחברה, לרכז אותם, לשלוט ולפקח עליהם.

אופן ניהול הגטאות: לכאורה, היהודים עצמם ניהלו את החיים בתוך הגטו. הגרמנים רצו שתהיה להם אשליה שהם מנהלים את ענייניהם בעצמם. בפועל, הגטו היה תלוי בחסדי הגרמנים- הם הקציבו כמות מצומצמת של מזון ליהודי הגטו, דחסו בתוכו עוד ועוד יהודים, קבעו איזה ציוד יכנס לגטו ומתי היהודים יכנסו ויצאו ממנו.

תוצאה: בידוד היהודים היה כמעט מושלם. זו היתה דרך איטית להשמדת היהודים. מרוב שהתנאים היו קשים בגטו, מאות אלפי יהודים מתו בגטאות.

❖ החרמת רכוש היהודים:

ריכוז היהודים בגטאות עזר לגרמנים להשתלט על רכושם בקלות. אסרו על פולנים לרכוש עסקים של יהודים, ב-1940 הקפיאו להם את חשבונות הבנק, לקחו ליהודים שנכנסו לגטו את הבתים ואת הרכוש. לתוך הגטו הרשו להם להביא מעט ציוד אישי בלבד.

(ב) הפתרון הסופי (1941-1945)

הפתרון הסופי: השם שנתנה גרמניה הנאצית להשמדת העם היהודי שבוצע במהלך השואה בתקופת מלחמת העולם השנייה.

❖ מצע ברברוסה וראשית פעילות הרצח של האיינזצגרופן (1941):

בצע ברברוסה (1941): פלישת גרמניה לבריה"מ תוך הפרת הסכם ריבנטרופ מולוטוב. מבצע זה היה אות הפתיחה לרציחות ההמוניות של היהודים.

הסיבות לכך שהנאצים החליטו ליישם את מדיניות הפתרון הסופי לאחר הפלישה לבריה"מ:

(1) הנאצים שהצליחו לכבוד הרבה מדינות עד כה ולא נתקלו בהתנגדות קשה, חשו בלתי

מנוצחים והרגישו שהם יכולים לעשות מה שהם רוצים ביהודים

(2) ברה"מ היתה קומוניסטית, וקומוניזם נחשב לאידיאולוגיה יהודית.

אינזצגרופן: 4 יחידות מיוחדות של אנשי ס"ס, שמטרת הקמתן היתה לחסל באופן מיידי את האוייבים האידיאולוגיים של גרמניה בכל מחיר. תפקיד: האינזצגרופן עסקו ברצח המוני, מאורגן, שיטתי ומכוון.

רצח בבורות ירי: מרגע כיבוש האזור, היו האינזצגרופן הגרמנים מפרסמים צו שהיהודים צריכים להתייצב לשם העברה למחנה עבודה. מי שיתעלם מהצו יוצא להורג. את היהודים שהתייצבו היו מובילים סמוך לעיר, היו מצוויים עליהם לחפור בור, ואח"כ היו יורים בהם לתוך הבור. האינזצגרופן רצחו בדרך זו כמליון וחצי יהודים. בד"כ האוכלוסייה המקומית שיתפה פעולה עם הרצח, וכדי לעודד את האוכלוסייה המקומית להשתתף- הנאצים תגמלו אותם בכך שאפשרו להם לשדוד את רכוש שכניהם היהודים שנרצחו.

חסרונות שיטת הרצח בירי: (1) איטית (2) בזבזה תחמושת רבה (3) היה קשה לטשטש אותה – שמעו את היריות למרחק (4) העבודה היתה מלוכלכת ודרשה קשר ישיר עם הרוצח לקורבן

כדי להתגבר על החסרונות של שיטת הרצח בבורות הירי ניסו הגרמנים לחפש חלופות יעילות יותר לרצח יהודים והקימו מחנות השמדה.

❖ הקמת מחנות ההשמדה (אסירת אולנה):

מחנות השמדה: השיטה היעילה יותר שמצאו הגרמנים היתה השמדת היהודים בגז במחנות שיועדו לכך. מחנה ההשמדה היה מפעל גדול לרצח בני אדם, וכך הרצח הפך להיות תהליך תעשייתי, מסודר ומהיר.

מחנה ההשמדה הראשון- חלמנו: הוקם בסוף 1941. באמצעות 3 משאיות גז בלבד נרצחו שם יותר מ-300,000 אלף יהודים.

ועידת ואנזה: חודש וחצי לאחר הקמת מחנה ההשמדה חלמנו, ב-20.1.1942 התכנסו נציגי ממשלה רשמיים בווילה בפרבר ואנזה שבברלין כדי לדון על דרך היישום של "הפתרון הסופי". מטרת הועידה: לתאם את דרך הפעולה של כלל הרשויות הממשלתיות הנוגעות בדבר כדי להגיע לביצוע יעיל ומסודר של "הפתרון הסופי". ראש הס"ס, **היינריך הימלר**, היה המפקד של מבצע השמדת היהודים. תוצאה: לאחר הועידה הוקמה רשת של מחנות השמדה ביניהם: בלז'ץ, סוביבור, טרבלינקה, אושוויץ-בירקנאו. אל המחנות נשלחו יהודים מכל רחבי אירופה אך לא רק. אל המחנות נשלחו גם צוענים.

❖ השילוחים למחנות ההשמדה

נוסף למחנות ההשמדה, הקימו הגרמנים **מנגנון לגירוש היהודים אל מחנות ההשמדה**. התהליך: (1) איתור היהודים (2) להביא אותם לנקודת האיסוף (3) להוביל אותם ברכבת לפולין (4) להשתלט על רכושם שנשאר מאחור.

ראש המנגנון הזה עמד **אדולף אייכמן**.

שיטה לריכוז היהודים:

- (1) צווים להתייצב לעבודה או ליישוב מחדש (כך התייצבו מרצון)
- (2) בכח ע"י המשטרה המקומית
- (3) איפה שהיהודים היו כבר מרוכזים בגטאות נאספו היהודים בד"כ ב**אקציה** אלימה ופתאומית. (אקציה – "מבצע" בגרמנית, כינוי לריכוזם ושילוחם של יהודים).

הבאת היהודים אל מחנות ההשמדה: את היהודים היו שולחים למחנות ההשמדה בקרוונת סגורים. כשהרכבת הגיעה ליעדה, רבים מהם כבר היו ללא רוח חיים.

השמדה בתאי גזים: היהודים היו מגיעים למחנה ההשמדה, ובמחנות מסויימים מייד שלחו אותם עירומים אל תאי הגזים. לאחר אטימת התאים היו מזרימים לשם גז ותוך חצי שעה מתו כולם. הגוויות הוכנסו למשרפות. סך כל התהליך ארך כשעתיים ויכלו לרצוח כך אלפי אנשים בבת אחת. את כל החפצים ודברי הערך מיינו הגרמנים בקפדנות רבה והשתמשו בהם לפיתוח כלכלי של הרייך הגרמני.

חלק מהיהודים מושאר באופן זמני בחיים: במחנה אושוויץ, שהיה גם מחנה עבודה, היו ממיינים את האנשים שהגיעו בסלקציה: זקנים חולים וילדים נשלחו להשמדה, וכל היתר לעבודה. מי שנבחר להישאר בחיים בסלקציה עבד בפרך כדי לסייע למכונת ההשמדה הגרמנית. מצאת החמה ועד שקיעתה. כח עבודתם נוצל עד תום תוך השפלה, עינויים רעב ומכות, עד להחלפתם בידי עובדים ממשלוח חדש, חזקים יותר. כשלא היה בהם יותר תועלת, הרגו גם אותם. האסירים באושוויץ נפרדו מהזהות שלהם. קיעקעו להם מספר על היד, ולא היתה כל משמעות למי שהיו בעבר.

❖ חיסול הגטאות:

שילוחים למחנות ההשמדה הביאו לחיסול הגטאות ברחבי אירופה בזה אחר זה.. הגרמנים היו מסמנים גטו כמיועד לחיסול, לוקחים את היהודים משם, והגטו היה מתרוקן לגמרי. גטו לודז'-הגטו האחרון על אדמת פולין חוסל עד סוף 1944 ותושביו נשלחו להשמדה. לעיתים השאירו עובדים חזקים שהיו צריכים אותם והפכו את הגטו למחנה עבודה.

סוף המלחמה, בשטחים שנכבשו ע"י הגרמנים נותרו יהודים מעטים בחיים, אך לגטאות לא נותר כל זכר. הקהילות היהודיות ששגשו מאות שנים ברחבי אירופה נמחקו. מעטים שרדו ונשארו בחיים.

❖ חיסול המחנות וצבאות האוול:

עם התקדמות בעלות הברית בכיבושיהן, חוסלו גם מחנות ההשמדה. כדי לנסות לטשטש ראיות, יצאה הוראה בנובמבר 1944 להפסיק את פעילות תאי הגזים, אך הרצח לא נפסק.

צעדות המוות: כשצבא בעלות הברית התקרב למחנה מסויים, לקחו את האסירים עמוק יותר לשטח הגרמני. הצעידו את האסירים במשך שבועות, אלפי קילומטרים בתנאים לא תנאים, ללא אוכל ומים רבים לא שרדו את צעדות המוות ומתו רגע לפני השחרור.

גורמים לצעדות המוות:

- (1) הגרמנים ראו בצעדות אלו הזדמנות אחרונה להשלים את תהליך השמדת היהודים.
- (2) מטרת הברחת האסירים אל שטחי גרמניה היתה דרך להעלמת הראיות (הוכחות) לזוועות שהתרחשו במחנות
- (3) הגרמנים חשבו שיוכלו להשתמש באסירים כקלף מיקוח במו" עם בעלות הברית על תנאי הכניעה
- (4) מפקדי המחנות חששו שעם שחרור המחנות ידי בעלות הברית יקומו אסירים על שוביהם.

טז) גורל היהודים בצפון אפריקה

גם יהודי צפון אפריקה סבלו בתקופת השואה, בגלל שחלקן מהמדינות היו תחת חסותן של מדינות אירופאיות שנשלטו או שיתפו פעולה עם הנאצים.

- **מרוקו (תחת ממשלת וישי הצרפתית):** חוקים אנטי יהודים
- **אלג'יריה (תחת ממשלת וישי הצרפתית):** נשללה אזרחותם הצרפתית של היהודים ונחקקו חוקים אנטישמיים משפיליים. חוייבו לשאת אות קלון ונקבעו להם מכסות קבלה בבתי הספר.
- **לוב (נשלטה ע"י איטליה):** חוקים גזעניים, מחנות לעבודות כפייה, 400 יהודים גורשו לאיטליה ומשם למחנות ההשמדה.
- **תוניסיה (כיבוש גרמני ישיר):** חוקים מפלים, החורם רכוש יהודי רב והוקמו מחנות לעבודות כפייה.

שימו ❤️ : באף מדינה בצפון אפריקה לא נעשו צעדים מעשיים ליישם את הפתרון הוספי ולא נשלחו יהודים למחנות ההשמדה. צפון אפריקה היתה מרוחקת מאזור המלחמה באירופה ומנותקת מרשת הרכבות שהובילה יהודים להשמדה.

יז) חסידי אומות העולם

בהתאם לחוק הישראלי ניתן התואר "חסיד אומות העולם" למי שאינו יהודי, ופעל למען הצלת היהודים בתקופת השואה תוך סיכון חייו. התואר ניתן בהתאם לחוק יד ושם משנת 1953. עד כה הוענק התואר ליותר מ-26,000 אנשים. אנשים אלו לא קיבלו תמורה למרות המצב הכלכלי הקשה ששרר בתקופת המלחמה. הם הסתירו יהודים, עזרו להם לברוח, להשיג תעודות מזוייפות ועוד, תוך

סיכון חייהם וחיי בני משפחותיהם. כל זאת מתוך מוסריות אנושית, משום שמצפונם לא הרשה להם לעמוד מנגד מול הגורל האכזר של היהודים.

פרק ע"ה: התאוצרות היהודים עם מצואות החיים

בתקופת האלה

מצואות החיים הנוראה של ימי השואה הציבה את היהודי מול דילמות (התלבטויות) איומות והכרעות קשות שלא ידע אדם מעולם. איך הצליחו היהודים להתמודד עם המצואות הבלתי אנושית שנכפתה עליהם?

(א) מצואה יהודית

מטרת הגרמנים היתה להשמיד את היהודים, ובדרך- לדכא את רוחם, להשפילם, ולהפוך אותם עוד בחייהם לחסרי צלם אנוש. הגרמנים מנעו מהיהודים תנאי חיים בסיסיים ביותר, פגעו ביציבות החיים, בחופש שלהם ובעצמאותם, הרסו את המשפחה, והשפילו את הזהות היהודית וכבוד האדם. היהודים היו צריכים לצאת למלחמה על עצם החיים, על משמעות החיים ועל שמירת צלם אנוש. היהודים נדרשו להתייחסות שונה וצורת התמודדות אחרת מול הקשיים בתוך המצואות הנוראה.

(ו) "האיברלייבן" ו"קידוש החיים" המאבק למצואה על צלם אנוש

כבר בתחילת השואה הבין העם היהודי כי המלחמה הגדולה ביותר היא על החיים עצמם.

איברלייבן (ביידיש)- המטרה הגדולה ביותר היתה פשוט לשרוד.

קידוש החיים- היה בתקופת השואה ערך יהודי עליון, וכלל שני דברים: (1) קידוש עצם החיים וההגנה עליהם בכל דרך אפשרית (2) קידוש של דרך החיים- שהמאבק על החיים לא יפגע באנושיות, במוסריות, בכבוד האדם ובדאגה לזולתו.

קידוש החיים לא אומר מאבק הישרדות בכל מחיר. יהודי לא יכול לפגוע ביהודי אחר כדי להינצל, וישנן עבירות שעליהן אסור לעבור גם במחיר החיים עצמם. **דוגמאות לדילמות:**

- האם מותר לגנוב או לקחת בכח מאנשים שהיה להם אוכל ולהביא לנזקקים שלא היה להם?
- האם מותר לאדם להתחמק מעבודות כפייה באמצעות שוחד אם ברור שאדם אחר ייחטף לעבודה במקומו?

הכרעות אלו דרשו מהאדם להיות נאמן לצו מצפונו, מוסריותו וערכיו, ורק מתוך כך לקדש את החיים.

(2) פעילות עלרה אסע

בגטאות התקיימה פעילות חסד גדולה. היתה עזרה הדדית מסויימת גם בזמנים הקשים ביותר. היו ארגוני סעד וחסד:

- **ארגון הג'וינט האמריקאי-יהודי**: עד כניסת ארה"ב למלחמה הצליח להכניס לגטאות קצת ציוד ומזון.

- **יס"א**: ארגון יהודי לעזרה סוציאלית הדדית (בקרקוב)

- **ועדי בתים בורשה**: דאגו לעזרה ותמיכה הדדית בין המשפחות ולשמירה על תנאי חיים נורמליים ככל האפשר.

- **מטבחים ציבוריים**: בהם אפשר היה לקבל פעם ביום צלחת מרק ופרוסת לחם דלה.

- **צנטוס**: ארגון למען הילד היהודי: מטרתו לסייע לילדי רחוב חולים, רעבים ויתומים

בין היהודים היתה גם עזרה שלא היתה מאורגנת. היו גילויי חמלה ועזרה הדדית מתוך תחושת אכפתיות וערבות. טיפול בחבר חולה, מתן פרוסת לחם לחבר ועוד.

(3) חינוך ותרבות

ערך קידוש החיים כלל גם שמירה על חיים בעלי משמעות, חיי רוח ותרבות. כל איש בדרכו ניסה לתת לחייו משמעות בתוך ההשרדות היומיומית. **דוגמאות**:

- **חינוך הילדים בגטו**: אנשי חינוך רבים שראו בחינוך שליחות חשובה נלחמו על הקמת מסגרות לילדים- במחותרת (בסוד), באזורים שאסרו על הקמת בתי ספר. במקומות אחרים הקימו בתי ספר יסודיים ותיכונים, קורסים מקצועיים, מסגרות ללימוד תורה ותנועות נוער.

- **פעילות תרבותית כללית בגטו**: על אף המציאות הקשה, המשיכו ליצור, לכתוב יומנים ועיתונים, לחבר שירים וללכת להצגות והופעות. בגטאות מסויימית כמו גטו וילנה היו תיאטרון, ספריה, מקהלה ותזמורת. הכל לצד האקציות, הרצח ברחובות, הקור המחלות והרעב.

• **פריחת תרבות יהודית:** התקיימו שיעורים בעברית, הצגות על אירועים מההיסטוריה היהודית, חגיגת חגים יהודיים.

• **תיעוד החיים בשואה:** היהודים תיעדו את מה שעובר עליהם במטרה להשאיר אחריהם זכר. כתבו מכתבים, יומנים וספרים. אפילו במקומות סגורים שבהם רוכזו היהודים לפני השמדה, נמצאו כיתובים על הקירות ובהם אמירות אחרונות.

משמעות: קיום חיי חברה ותרבות היו דרך מאבק באויב הגרמני, שניסה לדכא את הרוח היהודית. פריחת התרבות בגטאות הצהירה, שאמנם אפשר להרעיב יהודים, להרוג ולהשפיל, אך עדיין בכוחם לשמור על רוחם ותרבותם. בעיני יהודי הגטאות, זה היה סוג של ניצחון ועמידה יהודית.

(4) ח"י הדת:

מאבק לקיום תורה ומצוות בגטו:

הגרמנים הגבילו את חיי הדת בגטאות: נאסרה תפילה בציבור, מילת תינוקות או קיום חגים יהודיים. מעטים הצליחו לשמור על חוקי התורה בנסיבות האלו בגלל סכנת הנפשות שהיתה כרוכה בכך.

שו"ת בתקופת השואה - הרצון לשמור על ההלכה היהודית גם בתנאים הקשים ביותר:

גם בתקופת השואה, כמו בכל הדורות, יהודים מאמינים שאלו את הרבנים שאלות בהלכה ונהגו לפי פסיקתם ככל שהיה ניתן. זהו ביטוי למסירות הנפש של היהודי המאמין, אשר ניסה בכל כוחו ואמונתו התמימה לנהוג כפי שהתורה מצווה עליו גם בזמנים הקשים ביותר. הרבנים נאלצו לפסוק בדיני נפשות ללא ספרות מתאימה. פסקו כשהם סובלים מרעב, ממתח רב ומקשיים נפשיים ופיזיים שונים.

השאלה הקשה ביותר שרבנים היו צריכים לתת עליה תשובה היא שאלת הכנת רשימות הנשלחים מהגטו. היו מקרים שהיודנרט התייעצו עם הרבנים כאשר כבר היה ידוע לאן שולחים את האנשים, ואז הרב היה צריך להכריע לפי ההלכה בשאלה שיש בה כדי לגזור גורלות לחיים או למוות.

יהודים רבים נאבקו על קיום החיים הדתיים, שמירה על קיום תורה ומצוות ועל חיי אמונה - היו כאלו שמסרו את נפשם ונהרגו על קיום תורה ומצוות, כאשר סרבו לגזוז פאות וזקנים, כשנתפסו מתפללים בציבור ועוד.

(ב) התחייבויות הנכבדה:

בפרוץ המלחמה, נמלטו רבים ממנהיגי הקהילות היהודיות מפולין כי הם חששו שהגרמנים יפגעו קודם כל במנהיגי הקהילה. התוצאה: קהילות רבות נותרו ללא הנהגה. ההנהגה התחלקה ל-2: היודנרט, וההנהגה הרבנית.

(1) היוזנטים:

הנהגה רשמית חדשה של היהודים שהנאצים הקימו, שהיתה אחראית על כל יהודי הקהילה. זו היתה מועצת זקנים שהוקמה עפ"י הוראת "אגרת הבזק" של היידריך. שימו : לכל קהילה יהודית היה יודנרט משלה, ולרוב, הנאצים מנעו תקשורת בין ראשי היודנרט בקהילות השונות

תפקידים עיקריים:

- מוציאים לפועל של הוראות הגרמנים (למשל: ענידת טלאי, החרמת רכוש, גיוס והעסקת תושבי הגטו בעבודות כפייה, סימון תושבי הגטו לצורך שליחתם למחנות ההשמדה, ריכוזם באקציה)
- מקשרים בין היהודים לשלטונות
- ניהול חיי היומיום של היהודים בגטו (אספקת מזון, דאגה לבריאות, תברואה, דיור, מיסוי, שיטור, שפיטה, הקמת בתי מלאכה, חינוך הילדים, הקמת מוסדות דת, פעילות תרבותית)

מציאות החיים והדילמות הקשות שאיתן התמודדו ראשי היודנרט:

ראשי היודנרט הפכו שלא מרצון לנציגים של השלטונות הנאציים, ונאלצו לתפקד במציאות כפויה שלא היתה להם כל השפעה עליה.

- מצד אחד- הם היו חלק ממנגנון ההשמדה הנאצי. מצד שני- הם היו אחראיים על שמירת החיים בגטו מכל הבחינות.
- מצד אחד- היו חייבים לציית לגרמנים. מצד שני- רצו לדאוג לחיי היהודים.

התוצאה: כל ראש יודנרט עמד בפני דילמה וקיבל החלטות בצורה שונה בהתאם למציאות החיים בתוך הקהילה.

איך מינו את ראשי היודנרט?

נבחר ע"י הגרמנים, לפעמים בשיתוף הקהילה היהודית, כי היתה העדפה שראש היודנרט יהיה מקובל על הציבור היהודי. כך היה יותר קל לגרמנים לשלוט בקהילה היהודית.

ראשי היודנרט היו אנשים שרצו כבוד ושליטה ולא דאגו באמת לקהילה, או כאלה שקיבלו את התפקיד בלב כבד רק מתוך תחושת אחריות לקהילתם.

דוגמה: אדם צ'רניאקוב:

ראש היודנרט בגטו ורשה. ב-4.10.1939 הגרמנים הטילו עליו להקים יודנרט של 24 חברים ומינו אותו לעמוד בראשו. צ'רניאקוב היה מהנדס ואדם משכיל, ולפני כן היה סגן ראש הקהילה היהודית של ורשה. בניגוד למנהיגים אחרים- הוא לא ברח מהעיר. במשך שנות כהונתו, מילא את תפקידו בנאמנות תוך שהוא מנסה להקל על תושבי הגטו. כאשר החלו הגירויים למחנה ההשמדה טרבלינקה, סירב צ'רניאקוב לשתף פעולה עם דרישות הנאצים לספק אנשים למשלוחים ושם קץ לחייו.

התמודדות עם מצוקת האוכלוסייה היהודית בגטו עד לגירוש למחנות ההשמדה:

בתקופה שלפני השילוחים למחנות ההשמדה עמדו בפני היודנרט שאלות קשות כיצד להתמודד עם מצוקתם של יהודי הגטו ואיך להתייחס לדרישות הגרמנים. מצד אחד היו צריכים להיענות לגרמנים, מצד שני, לשמור על קיום הגטו. דוגמאות: כשהגרמנים דרשו עובדים לעבודות כפייה, התלבטו אם לשלוח או לא כי לא ידעו אם האנשים יחזרו. האם לאפשר הברחת מזון אל הגטו או לא. חלק מראשי היודנרט ניסו לדאוג לתושבים, וחלק ניסו לדאוג רק לעצמם.

אדם צ'רניאקוב התמסר לניהול הגטו והקים בו מערכת עזרה וטיפול למצוקת תושביו. הוא איפשר פעילות חשאית בתחום הכלכלה, והברחת מזון. במהלך תפקידו, ניסה למנוע כמה שיותר התערבות של הגרמנים בענייני הגטו.

דילמת ביצוע גזירות הנאצים בתקופת הגירוש וההשמדה:

החל משנת 1942 היודנרט היו צריכים לשתף פעולה עם הנאצים ולארגן משלוחים מהגטו למחנות ההשמדה. הדילמה: האם לשלוח? האם לשלוח ולהציל חלק מהקהילה? את מי לשלוח קודם- ילדים, זקנים או חולים? האם יש לבצע את הגזירה או לסרב לה בכל מחיר? שימו : יודנרט ססרב לדרישה שילם על כך בחייו ובחיי משפחתו. **אדם צ'רניאקוב** סרב לשתף פעולה ושם קץ לחייו.

(2) הפקלת רבנים :

לאורך כל הדורות שימשה ההנהגה הרבנית מקור מכוון ובעל חשיבות רבה לעם היהודי. גם בתקופת השואה היתה לרבנים השפעה רבה, לעיתים אפילו יותר מליודנרט.

גילוי אחריות כלפי הקהילה והישארות בקרבה עידוד והענקת ביטחון בדרשות ובפסיקת הלכה להתנהגות בתנאים לא-שגרתיים :

בכיבוש פולין (1939), הראשונים שנפגעו היו הרבנים. היו רבנים שברחו, אבל גם היו רבנים רבים שגילו אחריות ונשארו בקהילה אפילו שיכלו לברוח ולהציל את עצמם.

הרבנים העניקו עידוד ובטחון לבני קהילתם, מתוך תחושת שליחות. הם העבירו דרשות, שיחות ושיעורים ושימשו דוגמה אישית לבני קהילתם. בכך העניקו תוכן רוחני והיו מקור לתמיכה הדרכה ומתן עצה ליהודים במצוקותיהם גם בתנאי הגטו והמחנות הקשים ביותר.

האדמו"ר מפיאסצ'נה (רבי קולונימוס קלמיש שפירא), עבר מפיאסצ'נה (עיירה קטנה באזור ורשה), לוורשה כדי להיות קרוב יותר לתלמידיו בשעה זו. במשך כל שנות שהותו בגטו, עודד את חסידיו בדרשותיו- להאמין על אף הכל, שהכל מאיתו יתברך והוא עדיין מנהל את עולמו. האדמו"ר ידע שבתוך הרעב והמוות מסביב לא קל להמשיך להאמין באמונה פשוטה בריבוננו של עולם והתייחס לכך בדרשותיו. האדמו"ר נתן עצות ותמיכה, ביתו היה פתוח בפני תושבי הגטו ובו אף התפללו תפילות בציבור והוקם מטבח כשר למען הפליטים הרבים. הוא שמר ככל יכלתו על מסגרת החיים הדתיים של בני קהילתו, כשמירה על אוירת השבת והחגים, קיום מצוות ברית מילה, טבילה במקווה, אפיית מצות ולימוד תורה.

פסיקת הלכה בתנאים לא שגרתיים : במהלך התקופה הנוראה, הרבנים היו צריכים להורות ליבור כיצד עליו לנהוג בתנאים אלו. רוב הרבנים פסקו שעל היהודי לשמור על חייו, גם במחיר העבירה על מצוות תורה (שהרי הגרמנים הרגו יהודים בלי קשר למידת קיום המצוות). לדוגמה : כאשר נשאל **האדמו"ר מפיאסצ'נה** האם להסתיר ילדים יהודים בבתי הגויים, הורה כי יש להציל את הילדים בכל מחיר גם אם בכך יצטרכו לעבור על קיום המצוות. עם זאת, כאשר בשמירה על ההלכה לא היתה סכנת נפשות, הורו הרבנים להמשיך ולדבוק בקיומה על אף הקושי.

טבלת סיכום והשוואה בין צורות ההנהגה בתקופת השואה		
הנהגה הרבנית	היודנרט	
אופן בחירת ההנהגה	ע"י הגרמנים (בחלק מהמקרים היו מעורבים גם היהודים בבחירה)	עצמאי, ע"י היהודים עצמם
תפקיד ההנהגה	לבצע את הוראות הגרמנים, לשמור על הסדר בגטו, לתמוך בין פקודות הגרמנים לצרכי תושבי הגטו	לתמוך, לעודד, להנהיג ולכוון את העם בשעה קשה
תחומי אחריות	ניהול הגטו- דיור, סעד, חינוך, תברואה וכו', ביצוע פקודות הגרמנים	תמיכה מבחינה רוחנית, פסיקת הלכות
היחסים עם הגרמנים	את הוראותיהם	כפופים לגרמנים ובדרך כלל מבצעים נרדפים ע"י הגרמנים, במקרים רבים לא מתנהלים עפ"י הוראותיהם

התנגדות מלונית לנאצים

(1) מרצ מלוין בגטאות ובמחנות

היו מעטים שבחרו בהתנגדות מזוינת (לחימה באמצעות נשק) לנאצים. לרוב, המרידות פרצו רק לקראת חיסול הגטאות, כאשר מיליונים כבר נרצחו בבורות הירי ומחנות ההשמדה.

השיטה הנאצית מונעת התנגדות מזוינת אצל רוב היהודים:

כבר מתחילת הכיבוש הנאצים בודדו את היהודים בגטאות, השפילו, הרעיבו והתישו אותם בעבודה קשה. הסיבות לכך שאיש לא חשב על התנגדות מזוינת:

- עד 1941 (תחילת היישוב של הפתרון הסופי), היהודים לא ידעו על התוכנית להשמיד אותם
- אחרי תחילת ההשמדה: עדיין היה חוסר וודאות לגבי פעולות הגרמנים ומטרותיהם
- היהודים מעולם לא עמדו בפני שפל כזה של מציאות, הם התקשו להאמין שאכן הגרמנים משמידים בפועל את כל היהודים
- כשנודע ליהודים על גורל של יהודים שנשלחו להשמדה, הם עדיין רצו להאמין שעדיף לנסות לשרוד את המלחמה.
- גם כאשר הבינו את מצבם, לא היו בידיהם אמצעים כלשהם להתנגד ולהתגונן.

בודדים וקבוצות יוצאים בהתנגדות מזוינת נגד הגרמנים:

היו יהודים בודדים שהתנגדו ולא היו מוכנים לוותר בקלות על חייהם. היו צעירים שרצו לארגן מרד מאורגן בגרמנים. הם לא חשבו שזה יעזור להם לשרוד. זה היה יותר דרך לבטא את הגאווה היהודית והאנושית ולמות בגבורה ובכבוד.

ארגוני מחתרת מוקמים בגטאות ונתקלים בקשיים

מחתרת: קבוצת אנשים הפועלת בחשאי ובאופן לא חוקי על מנת לשנות מצב חברתי או פוליטי.

ארגוני מחתרת הוקמו בחלק מהגטאות ונתקלו בקשיים רבים:

- הרוב לא הצליחו ליצור קשר יציב עם העולם שמחוץ לגטו
- לא קיבלו עזרה מהמחותרות המקומיות הלא יהודיות
- **לא היה להם גיבוי ציבורי:** לא זכו לשיתוף פעולה רב מצד הציבור היהודי, שהאמין שהמרד יפגע בסיכויי לשרוד
- **דילמת העיתוי:** לוחמי המחרת התלבטו- האם יש להם זכות למרוד בגרמנים ובכך לסכן את כל הגטו? האם להקריב את הסיכוי של היהודים לשרוד רק כדי להילחם ולמות בכבוד? **תוצאה:** עיתוי המרד לא נקבע מראש. הוחלט לבצעו רק בתגובה לפעולת חיסול של הגרמנים וכך בעצם בחרו בצורת מוות אחת על השנייה ולא פגעו בסיכוי לשרוד.

מרד גטו ורשה

ב22.7.1942 החל החיסול של גטו ורשה. באקציה נשלחו 300,000 יהודים לטרבלינקה, ונשארו בגטו

50,000 יהודים בלבד. **מחותרות שפעלו בגטו ורשה:**

- **אי"ל-** הארגון היהודי הלוחם. בראשו עמד **מרדכי אנילביץ'** (היה בן 24 בנופלו). הם ניסו ליצור קשר עם גטאות אחרים ולגרום גם שם למרד, אבל זה לא הצליח. לא היה להם סיוע מגורמים חיצוניים, והיה חסר להם ציוד צבאי. היו להם בשה"כ כמה עשרות אקדחים ורימונים.
- **אצ"י:** **איגוד צבאי יהודי.** ארגון זה הוקם עוד לפני שהגטו הוקם. בראשו עמדו **פאבל פרנקל** **דוד אפלבוים.** היתה להם הכשרה צבאית וניסיון צבאי. הארגון היה בנוי כמו צבא. היו בו מחלקות כמו רפואה, כספים, קשרי חוץ ואף מהנדסים שפיקחו על כריית המנהרות אל

מחוץ לגטו בחפירה ידנית בלבד. לאצ"י היה יחסית לאי"ל ציוד רב. היו להם רובים אקדחים, מכונות ירייה ורימונים.

שני הארגונים התכוננו למרד, התאמנו וחילקו ביניהם את שטחי הלחימה. חשוב לדעת שבניגוד לגטאות אחרים- בגטו ורשה האוכלוסייה שיתפה פעולה עם המחותרות וכולם עזרו בהכנות- נשים זקנים וילדים. הם הקימו בנקרים כדי להסתתר בהם בזמן הלחימה של המחותרת.

שימו : לא היו להם אשליות שהם ינצחו. זו היתה בחירה במוות של כבוד מול משלוח להשמדה בגז.

אחרי האקציה הגדולה, אנשי המחותרות השתלטו על הגטו והנהיגו אותו באופן לא רשמי. הם התנקשו ביודנרט ובמשטרה היהודית.

18.1.1943 הגרמנים החלו בגירוש נוסף, ונתקלו בהתנגדות שהסבה להם אבדות. הגרמנים עזבו את הגטו מבלי שהצליחו לגרש את מספר היהודים שתכננו מלכתחילה.

19.4.1943 פרץ מרד גטו ורשה לאחר שהגרמנים ניסו לחסל את הגטו באופן סופי. הגרמנים שלחו לשם 2000 חיילים, טנקים מכונות ירייה ועוד. זה היה קרב לכל דבר. לוחמי המחותרות לחמו בגבורה אך בסופו של דבר לאחר חודש לחימה ב-16.5.1943 הצליחו הגרמנים לדכא את המרד ולחסל את הרובע היהודי בורשה.

המרד במחנות

גם במחנות ההשמדה שהתנאים בהם הפכו רעיונות כמו מרד להיות כמעט בלתי מציאותיים פרצו מרידות. דוגמאות: טרבלינקה, סוביבור ואושוויץ בירקנאו.

(2) פרטיזנים: הדינמיות - ג'טו או ישר? סיכון מול סיכוי

פרטיזנים: לוחמי מחותרת שפעלו בקבוצות קטנות של צבא לא סדיר ונלחמו בכובש הנאצי במטרה לשחרר את ארצם.

דילמת הבריחה אל היערות או הישארות בגטו:

- היו יהודים שהתלבטו אם להצטרף לפרטיזנים ביערות ולהילחם איתם, או להישאר עם המשפחות שלהם בגטו.

- בבריחה מהגטו היה סיכון עצום. מי שנתפס היה נורה במקום.
- ביערות היה קשה לשרוד, בעיקר ליהודים הנרדפים שכמעט איש לא רצה לעזור להם במאבקם.

יהודים נלחמים כפרטיזנים נגד הגרמנים:

היו יהודים שהצטרפו ליחידות פרטיזנים מקומיות, או הקימו יחידות משל עצמם. הם פגעו בבסיסי צבא, פוצצו גשרים ומסילות שהעבירו נשק לגרמנים. מספר הפרטיזנים היהודים עמד על כ-20,000 איש.

מחנות משפחה:

היהודים הפרטיזנים רצו להילחם בגרמנים, אבל גם לשרוד ולשמור על משפחתם. היו כאלה שהמשפחות שלהם הצטרפו אליהם ליער על אף התנאים הקשים, ולמרות שהמשפחות הקשו על הישרדות הקבוצה כולה.

פרק שביעי: ארית הפליטה – ניסיונות החלרה לחיים

אחרי שנים ארוכות של אימה ומוות, בסוף המלחמה (1945), נשארו מעט ניצולים (כמה מאות אלפים) שניסו לחזור לחיים והיו צריכים לחזור להשתלב בעולם הנורמלי ולחיות ככל בני האדם.

(א) מחנות העקורים וניסיונות השיקום

כששחררו ממחנות הריכוז וההשמדה בידי בעלות הברית, החלו מיד שלטונות הכיבוש וארגוני סיוע שונים בפעילות שיקום לניצולים. חלק מהמחנות המשוחררים הפכו למחנות עקורים- מחנות לפליטים יהודים שנעקרו ממקומם באכזריות במהלך המלחמה, ובסופה כבר לא היה להם לאן ללכת.

תקופה ראשונה: מאבק על חיי הניצולים

המשימה הראשונה היתה לדאוג שהניצולים ישארו בחיים. כתוצאה מהרעב והמחלות של שנות המלחמה, היו כאלו שמתו גם אחרי השחרור, למרות המאמצים להצילם. מאות מתו מידי יום במהלך השבועות הראשונים.

הניצולים מנסים להשתקם ולחזור לחיים:

לאחר השלב הקריטי של השבועות הראשונים, מי ששרד ניתן היה לעזור לו מבחינה פיזית ולטפל בפצעים ובמחלות. עם זאת, הניצולים המשיכו לשאת בנפשם צלקות עמוקות והם חשו אדישות וריקנות. הם היו אנשים שבורים שעברם נמחק ולא נראה היה שיש להם עתיד. כדי לסייע להם להשתקם בוצעו מספר פעולות בתוך מחנות העקורים:

- קמו ועדים נבחרים שהיו אחראיים על תחומים שונים בחיי המחנה
- חיי התרבות החלו להתחדש: עיתונים, הצגות תיאטרון
- הוקמה תשתית לחיים דתיים
- שליחים שונים של הישוב היהודי בארץ ישראל הגיעו לסייע
- הגוינט (ארגון יהודי אמריקאי) סיפק תמיכה כספית נדיבה וציוד רב ערך
- הרבנים הצבאיים של בעלות הברית סייעו בהשגת שמישי קדושה כמו ספרי תורה ומזוזות.
- הוקמו מוסדות חינוך: רוב הילדים נותרו ללא משפחה, וזו היתה מסגרת יחידה עבורם שסיפקה להם משמעות

- פעולות איתור ילדים שהוסתרו בבתי נוצרים והשבתם למשפחתם
  - משפחות מוקמות מחדש: היו זוגות רבים שנישאו במחנות העקורים. אנשים בודדים שאיבדו את כל משפחתם ורצו לבנות בית חדש. נערכו מאות חתונות ונולדו אלפי תינוקות.
- עד שנת 1950, עזבו רוב הניצולים את מחנות העקורים והיגרו למדינות שונות, שם חיפשו מקום לבנות בצורה יציבה את חייהם החדשים.

2) תנועת "הבריחה" - ההעפלה לארץ ישראל

רוב העקורים רצו לבנות בארץ ישראל את ביתם

העקורים, שנותרו בלי בית ולא הרגישו שייכים לשום מקום, חיפשו להם בית ומולדת. רבים התעקשו להגיע אך ורק לארץ ישראל.

"הבריחה" לארץ ישראל

התנועה של יציאת יהודים מאירופה לישראל כונתה "הבריחה". היא התחילה בצורה לא מאורגנת עוד במהלך המלחמה, מהיכן שהיה ניתן לברוח. בהמשך הפכה התנועה להיות מאורגנת והרבה ארגונים תמכו בה (הסוכנות היהודית, הג'וינט האמריקאי).

בריטניה נועלת את שערי ארץ ישראל בפני הניצולים

בריטניה, ששלטה באותה תקופה בשטח ארץ ישראל, לא אפשרה לניצולי השואה להיכנס לארץ ישראל (בגלל ההתנגדות של ערביי ישראל).

הניצולים מנסים להסתנן לישראל בכל הדרכים (ההעפלה):

הניצולים חיפשו כל דרך אפשרית להגיע לישראל ולא רצו לחכות לאישור של בריטניה. בגלל שלא היתה ברירה, מארגני תנועת "הבריחה" הפנו את העקורים לעלות לישראל בצורה **בלתי לגאלית** (לא חוקית), שנקראה **העפלה**. הם עלו על אוניות צפופות שלא יכלו להכיל המוני פליטים. הבריטים ניסו למנוע מהם להגיע ועשו כל מה שיכלו כדי לעצור את האוניות לפני שנוסעים ירדו בחופי ארץ ישראל.

בתחילה, הבריטים כלאו את מי שהצליח להגיע במחנות מעצר בארץ, והם שוחררו בהתאם למכסות עלייה מצומצמות. החל מקיץ 1946 הם גורשו למחנות מעצר בקפריסין (יותר מ-50,000 איש נכלאו שם עד שהוקמה המדינה).

למרות כל זה, עדיין הצליחו להגיע לארץ ניצולים בדרך זו, ונקראו **מעפילים**.

אקסודוס: אניית מעפילים שהבריטים ניסו לגרש בשנת 1947. המאבק הנואש של המעפילים והורדתם בכח ע"י הבריטים בנמל גרמניה, סוקר בהרחבה בעיתונות העולמית. אח"כ הבריטים כבר לא ניסו להחזיר את הניצולים לאירופה.

עם הקמת של מדינת ישראל בה' באייר תש"ח, נפתחו שערי ארץ ישראל – ורוב שרידי השואה שנתרו במחנות העקורים עלו אליה.